

REMISSVAR

2023-05-08

Dnr: BO 2023-0027

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Betänkandet Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU 2022:61)

Inledning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barn och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) allmänna kommentarer samt dess rekommendationer till Sverige. Barnombudsmannen kommenterar vissa förslag som bedöms vara särskilt relevanta ur ett barnrättsperspektiv. I de delar Barnombudsmannen har synpunkter framgår det nedan.

Allmänt om betänkandet och det barnrättsliga perspektivet

Barnombudsmannen ställer sig generellt sett mycket positiv till de förslag som läggs fram. Barnombudsmannen ser det som särskilt positivt att barnets bästa har varit en styrande princip och att barnrättsperspektivet tydligt framgår i betänkandet. I betänkandet görs konsekvensanalyser kopplat till inte bara barn som en grupp utan även kopplat till olika grupper av barn, såsom barn med funktionsnedsättning och barn med svag socioekonomisk situation. Det framgår vidare i kapitel 2.2 att samtal eller intervjuer har genomförts med elever vilket Barnombudsmannen utifrån artikel 12 i barnkonventionen välkomnar. Det framgår dock inte vad eleverna har sagt och hur detta har tagits i beaktande, vilket hade varit önskvärt.

Flera rättigheter i barnkonventionen aktualiseras. Utredningen nämner särskilt artiklarna 2, 6, 28, 29, 31, 3 och 12. Barnombudsmannen vill i sammanhanget lyfta fram barnets bästa (artikel 3) och barnets rätt att inte bli diskriminerad (artikel 2) och vikten av att barnet får komma till tals (artikel 12) som särskilt viktiga att utgå från i ett genomförande av reformen. Barnombudsmannen vill påtala vikten av att den kommunala finansieringsprincipen efterföljs vid ett förverkligande av reformen. Reformen berör många barn, både barn med goda levnadsförhållanden och barn i mer utsatta livssituationer (se bland annat avsnitt 6.6). I betänkandet beskrivs¹ att kostnaderna för en utökad rätt till fritidshem behöver sättas i relation till kostnader för ett senare mer åtgärdande

¹ S 300

och brottsförebyggande arbete, vilket Barnombudsmannen instämmer i. Förebyggande och tidiga insatser är viktigt för att minska såväl konsekvenser och lidande för enskilda som samhälleliga kostnader på kort och lång sikt.

6.5 Ett allmänt fritidshem bör införas

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag.

Utbildningen inom fritidsverksamheten kan som utredningen skriver utgöra en viktig del av barnets välbefinnande, hälsa, individuella utveckling och fortsatta lärande, särskilt för barn med sämre levnadsvillkor. Det är därför av stor vikt att det finns reella möjligheter för *alla* barn att delta.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona vikten av att staten tar ansvar för att reformen också följs av tillräckliga resurser så att personalen räcker till för den utökade verksamheten, både vad gäller kompetens och antal vuxna. Om barn i Sverige ska vistas i högre grad i fritidshemsverksamheten förutsätter det att fritidsverksamheten är en prosocial miljö, att kvaliteten är hög och att verksamheten bedrivs i enlighet med läroplanen. Annars finns en risk att fritidsverksamheten inte bidrar till barns bästa.

6.6 Levnadsvillkor som ytterligare grund för utökat behov av fritidshem

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag. Det är viktigt att familjesituationen inte blir ett hinder för det enskilda barnet att ta del av fritidsverksamheten. I utredningen framkommer att reglerna om erbjudande av fritidshem på grund av barnets familjesituation i dagsläget är svåra för kommunerna att tillämpa (se kapitel 6.2). Utredningen resonerar kring att det inte lämnas några förslag kring hur reglerna för bestämmelsen ska tillämpas men att utredningens resonemang i betänkandet ändå bör ge kommunerna viss vägledning. Barnombudsmannen tycker att det finns anledning att överväga om det behövs nationellt stödmaterial som kommunerna kan utgå ifrån. Det kan finnas en risk för en fortsatt restriktiv tillämpning och att tillämpningen skiljer sig mycket åt mellan kommuner med bristande likvärdighet som följd.

6.7 Erbjudandet av fritidshem bör ske som en följd av vårdnadshavares önskemål

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

7.2 En utökad informationsskyldighet för kommunerna i syfte att öka deltagandet i fritidshem

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget. Det framkommer i den enkät som beskrivs i betänkandet att kommuner med låg inskrivningsgrad inte genomfört någon informationsinsats för att öka deltagandet. Att över huvud taget känna till vad fritidsverksamheten är, dess syfte, hur den fungerar och vilka rättigheter en enskild har är oerhört viktigt för att skapa förutsättningar för alla barn att ta del av verksamheten. Det är mycket positivt att informationsinsatsen ska ges inför höstterminen det år eleven fyller sex år, men också att kontakt ska tas inför

varje höst- och vårtermin om eleven inte går i fritidshemmet. På så sätt kan förändrade behov av och ökad mottaglighet för fritidsverksamhet fångas upp hos barnet och vårdnadshavarna. Informationen som ges behöver vara anpassad och tillgänglig. Till exempel bör den finnas tillgänglig på olika språk, vilket lyfts i betänkandet. Den bör även vara anpassad för personer med funktionsnedsättning. Alla föräldrar, oavsett förutsättningar, har rätt till anpassad information för att på så sätt ha möjlighet att fatta ett informerat beslut.

7.3 Skolskjuts till och från fritidshemmet

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning.

7.5 Förslag som syftar till ökad kunskap om fritidshem och öppen fritidsverksamhet för 10-12-åringar

Barnombudsmannen tillstyrker utredningens förslag. Det framgår i betänkandet att en stor andel 10-12-åringar faktiskt inte deltar i fritidsverksamhet. Kunskap på nationell nivå om 10-12-åringar och deras upplevelse av hur de kan ges en meningsfull fritid i verksamheterna framstår som central för att kunna utforma en verksamhet som den gruppen faktiskt vill delta i. Det är även viktigt att huvudmännen tar ansvar för att anpassa verksamheten efter lokala förutsättningar och behov. Som utredningen beskriver ingår gruppen 10-12-åringar i förslaget om rätt till fritidshem på grund av levnadsvillkor vilket är ytterligare ett skäl att ta reda på vad de behöver och vill ha.

7.6 10-12-åringar bör i relevanta delar ses som en del av ungdomspolitiken

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning. Dock är det viktigt, såsom utredningen konstaterar i flera kapitel i betänkandet, att 10-12-åringars specifika behov synliggörs. Det kan finnas en risk att 10-12-åringars röster "försvinner" i sällskap av äldre barn samt unga. 10-12-åringar är fortfarande barn och är därför särskilt skyddsvärda. De bör ses som kompetenta och handlingskraftiga men det är också viktigt att deras behov av skydd och stöd tillgodoses.

7.7 Fritidshem för 10-12-åringar och öppen fritidsverksamhet bör utredas i särskild ordning

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning.

8.4 Förslag om ändamålsenliga lokaler

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

8.5 Förslag om ändring i Statens skolinspektions instruktion

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

8.6 Förslag om stöd för en ändamålsenlig lokalanvändning

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

8.7 Förslag om stöd för att stärka det systematiska kvalitetsarbetet.

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

8.8 Förslag om ändring av förordningen om kvalitetshöjande åtgärder i förskolan

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

8.9 Elevhälsans roll i fritidshemmet bör utredas

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Elin Fischer och utredaren Kenneth Ljung. I den slutgiltiga handläggningen har även biträdande avdelningschef Tove Björnheden deltagit.

Elisabeth Dahlin
Barnombudsman